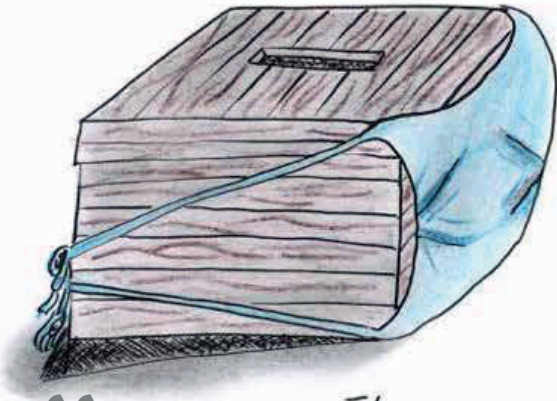

Demokrasi ve seçimler

Rıza Türmen*

“

Evli

Demokrasi bir değerler bütünü. Bunun içinde insan hakları, hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı, çoğulculuk, kuvvetler ayrımı, katılımcılık gibi demokrasinin özünü oluşturan, demokrasiyi tanımlayan ilkeler var.

”

S seçimle, halkın kendini yönetecekleri seçmesi demokrasinin ön koşulu. Yöneticilerin sahip oldukları yetkinin kaynağı, yönetilenlerin iradesi. Bu iradenin yönetime yansımalarının yolu ise serbest ve adil seçimler.

Bu nedenle seçim, her demokrasinin vazgeçilmez koşulu. Ancak bu her seçimin demokratik olduğu ya da seçimlerin demokrasinin tek koşulu olduğu anlamına gelmez.

Seçim, ülkeyi kimin yöneteceğini belirler. Parlamenter sistemde sağlayan siyasal parti ülkeyi yönetme hakkını elde eder. Seçimi kaybeden partiler ise, bu sonucu kabul eder. Çünkü bilirler ki bir dahaki seçimde iktidara gelme olanağı açıktır. Demokrasilerdeki bu temel uzlaşmanın gerçekleşmesi seçimlerin serbest ve adil olarak yapılmasına ve herkesin seçim sonuçlarını kabul etmesine bağlı.

İktidara seçim yoluyla gelen partinin ya da başkanın, demokratik meşruiyete sahip olması için seçim yeterli değil. Aynı zamanda ülke yönetiminin de demokrasinin temel ilkelerine uygun olması gerekir. Demokrasi bir değerler bütünü. Bunun içinde insan hakları, hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı, çoğulculuk, kuvvetler ayrımı,

katılımcılık gibi demokrasinin özünü oluşturan, demokrasiyi tanımlayan ilkeler var. Ülkeyi yöneten siyasal iktidar bu ilkelerle uyum içindeyse yani demokrasinin öngördüğü sınırlamaları kabul ediyorsa demokratik meşruiyete sahip olur.

Seçimlerin anlamı ya da amacı her zaman aynı değil. Demokrasiyle yönetilen rejimlerde, seçimlerin demokrasinin aracı olmasına karşılık otoriter rejimlerde seçimler rejimin aracına dönüştürler. Örneğin, Nazi Almanyası ya da Sovyetler Birliği'ndeki seçimler rejime olan bağlılığı göstermek için yapılan plebisit niteliği taşırlar.

Günümüzde birçok ülkede geçerli olan popülist otoriter rejimlerde, seçimler rejimin gerçek niteliğini saklayan bir örtü görevini görür. Dışarıdan bakınca her şey yerli yerindedir. Seçimlere birden fazla siyasal parti katılır. Rekabet de edebilir ama eşit koşullarda değil. Meclis'te de muhalif siyasal partiler temsil edilir. Ama seçimler türlü yollardan manipüle edildiğinden, seçimi kazanmaları çok güçtür. Böyle yapılan seçimlerin demokratik bir seçim olduğu söylenemez. Ama seçimler adil ve serbest seçim koşullarında yapılmasa bile, otoriter rejimlere demokratik meşruiyete sahip olduklarını ileri sürme olanağı verir.

seçimler birçok bakımdan adil ve serbest seçim için öngörülen evrensel kurallara uymamakta. İktidarın desteği zayıfladıkça seçimlerdeki sakatlıklar da daha belirgin olmakta. Bu konudaki evrensel kuralları, Venedik Komisyonu'nun konuya ilişkin raporunda, Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi'nin kararlarında bulmak olanağı var.

Türkiye'de seçimlerle ilgili sorunları seçimden önce, seçim sırasında ve seçimlerden sonra olmak üzere üç grupta toplayabiliriz:

a. Seçim öncesi sorunlar: Bu sorunları toplu olarak görmek için Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT) Gözlemci Misyonları'nın 2015 seçimine, 2018 seçimlerine ve 2017 referandumuna ilişkin raporlarını okumak yeterli. 2015 Raporu'nda Cumhurbaşkanı'nın anayasa hükmüne karşın tarafsız olmaması, iktidar partisi için kampanya yürütmesi eleştiriliyor. Her üç raporda da Türkiye'de ifade ve basın özgürlüğüne getirilen sınırlamalar, devlet kaynaklarının iktidar partisi tarafından kullanılması, rekabet koşullarının eşit olmaması, seçim kampanyası sırasında muhalefet partilerine devlet televizyonunda, basında eşit olanaklar tanınmaması, seçimlerde korku ve yıldırma ortamının egemen olması, gazetecilerin yaptıkları haberler nedeniyle tutuklanması gibi eleştiriler var.

*Önceki AİHM Yargıcı, 24. dönem CHP Milletvekili

Türkiye'de yapılan genel ya da yerel

b. Seçim sırasındaki sorunlar: Bir kere Türkiye’de seçimlerin yapıldığı yasal çerçeveye öngörülebilir değil. Seçimlerle ilgili yasalar iktidarın ihtiyaçlarına göre seçimden önce ya da seçim sırasında değişebilir. Oyunun kuralları, oyunun içinde her an değişebilir. Bunu 2018 seçimlerinden önce seçim yasasında yapılan değişikliklerde gördük. Ayrıca, 2017 referandumu sırasında, YSK’nın yasanın açık hükmünü hiçe sayarak mühürsüz zarflardaki oy pusulalarını geçerli saydığını zaman gördük.

YSK’nın üstünde iktidarın kontrolü, seçimlerin dürüstlüğü bakımından önemli bir sorun yaratıyor. YSK kararlarına itiraz olanağı bulunmaması, sorunu bir hukuk devleti sorunu haline getiriyor. Yerel seçimlerde İstanbul Büyükşehir Başkanlığı seçiminin iktidar partisinden istediğine uygun olarak tekrarlanması, YSK’nın seçim sonuçları bakımından oynayabileceği rolü bir kez daha gösterdi.

c. Seçim sonrası sorunlar: Türkiye’de muhalefetteyseniz, seçimde oyların çoğunu almak seçim kazanmak için yeterli değil. Oyların çoğunu alsanız bile seçimi kazanamayabilirsiniz. Nasıl ki HDP’nin kazandığı 65 belediyeden 51 belediyede seçilen belediye başkanları yerine kayyum atandı. HDP’nin kazandığı belediyelerin %78.5’ine iktidar tarafından el konuldu. Bu belediye başkanları hakkında yargı kararı yok. Terör örgütüne yardım ettiklerini İçişleri Bakanı söylüyor. Peki, İçişleri Bakanı kim? Bir siyasal parti başkanı olan Cumhurbaşkanı tarafından atanan bir kişi. Başka bir deyişle, AKP’nin seçimi kaybettiği 51 belediye, bugün iktidar tarafından yönetiliyor.

Görevden alınan belediye başkanı yerine Belediye Meclisi’nin yeni bir başkan seçmesine neden izin verilmedi? Belli değil. Oysa yasada, bu konuda hüküm var.

AKP’nin iktidarı seçimle bırakmak konusundaki isteksizliğini yerel seçimlerde de görüyoruz. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı’nda daha çok oy alan adayın Belediye Başkanı koltuğuna oturabilmesi için iki kere seçimi kazanması gerekti.

AKP iktidarının özerk kurumlarla ve bunların seçilmiş organlarıyla ilişkisi de bir demokrasi sorunu niteliği kazandı. Hükümetten bağımsız özerk grupların (meslek kuruluşları, sendikalar, STK’lar), varlığı demokrasinin iyi işlemesi, çoğulcu bir karakter taşıması bakımından büyük

bir öneme sahip. Bu özerk gruplar hükümetten farklı görüşlere sahip olabilirler, hükümeti eleştirebilirler. İşleyen bir demokraside, muhalif görüşler ileri sürme hakkı, sadece siyasal partilere ait değil. Özerk kurumlar da muhalif tutumlar benimseyebilir. Karşıt görüşlere sahip bir sivil toplumun bulunmadığı bir ülkede, demokrasiden söz edilemez. Hükümet, sivil toplum kuruluşlarını, meslek kuruluşlarını kontrol altına almak isterse, bu amaçla kendine bağlı meslek kuruluşları kurmaya kalkarsa, rejimin demokratik olmadığı belirlenir.

Türkiye’de demokratik yöntemlerle seçilen kamu meslek kuruluşları yönetimleri varken, iktidarın yandaş meslek kuruluşları kurması, seçim yöntemini değiştirerek TBB’nin kontrolünü ele geçirmeye çalışması ancak rejimin otoriter niteliğinin dışı vurumu olarak görülebilir.

Bütün bunları toplayınca şöyle bir manzara ortaya çıkıyor. Demokratik meşruiyeti sadece seçimde arayan, seçim dışında demokrasinin özünü oluşturan unsurları (insan hakları, hukuk devleti, güçler ayrılığı gibi) meşruiyet kaynağı olarak görmeyen bir iktidar var. Bu sakat bir demokrasi anlayışı. Ancak iktidarın meşruiyetine salt bu açıdan baksak bile şunları görüyoruz:

Basın özgürlüğü baskı altında tutulduğundan halkın bilgi edinme, nesnel verilere sahip olma olanağının bulunmadığı, eşit rekabet koşullarının mevcut olmadığı, YSK’nın tarafsız davranmadığı seçimler yapılıyor. Çıkan sonuç, iktidarın lehine değilse, iktidar partisi bu sonuçları tanımamak, halkın iradesini kabul etmek için elinden geleni yapıyor. Örnek mi istiyorsunuz? İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimi, Doğu’da ve Güneydoğu’da görevden alınıp yerlerine valilerin kayyum atandığı 65 belediye, meslek odalarının demokratik yoldan seçilen yönetimlerinin tanınmaması. Bütün bu örnekler aynı özelliğe sahip. Siyasal iktidar seçmenin iradesini yok sayıyor ve seçmenin iradesi yerine kendi iradesini koyuyor.

Bu durumda, demokratik meşruiyeti seçim sandığında arayan bir iktidarın meşruiyetiyle ilgili soru işaretleri doğmaz mı? Ya da, Türkiye’de iktidarın seçim yoluyla değişebileceği konusunda ciddi kuşklar yaratmaz mı?

“

Hükümetten bağımsız özerk grupların (meslek kuruluşları, sendikalar, STK’lar), varlığı demokrasinin iyi işlemesi, çoğulcu bir karakter taşıması bakımından büyük bir öneme sahip.

”

